

Vallen behövs i svenskt lantbruk!

De flesta grödor som odlas i Sverige är berättigade till arealersättning - utom vall. Det finns numera ett mindre stöd för gräsensilage, men beloppet är begränsat och reglerna gör att många lantbrukare inte kan söka detta stöd. Under en femårsperiod har det funnits ett miljöstöd för flerårig vallodling. I Sveriges miljö- och landsbygdsprogram 2000 - 2006 finns inte längre detta miljöstöd med. Med mindre stöd från samhället är vallen i fara.

Det sägs emellertid i ovannämnda program, att miljöstödet för flerårig vallodling skall utvärderas. Med anledning härav har Svenska Vallföreningen låtit utföra denna sammanställning av vallens miljöfördelar, vilken tydligt visar att det finns starka skäl att stödja vallodling i svenskt lantbruk.

Tibro 23 oktober 2000
Tore Larsson, ordförande

Vallen ger många miljöfördelar

Text: Lisbeth Larsson

Att odla vall på åkermark är förmodligen det närmaste vi med modern livsmedelsproduktion kan komma ett naturligt ekosystem. Vallen är flerårig liksom många växter i naturen. Till skillnad från ettåriga grödor i jordbruket växer vallen sent på hösten och vissnar sedan ner för att börja växa igen tidigt på våren. Vall är ingen enskild gröda som korn eller havre, utan består av ett antal olika fleråriga vallväxter. Dessa kan kombineras på olika sätt för olika användningsområden som bete eller slåtter. Oavsett typ av vall finns det flera olika egenskaper hos vallen, vilka är positiva för miljön.

Minskar kväveläckaget

Vall är den gröda som orsakar det minsta läckaget av kväve. Genom att den till skillnad från stråsäd, som slutarsittkväveupptagredan i juli/augusti, finns kvar och tar upp kväve sent på hösten tömmer den näst intill marken på utlakningsbart kväve. Grovt brukar man säga att en flerårig slåttervall som gödslas måttligt halverar utlakningen av kväve jämfört med stråsäd. Vallar med stor andel baljväxter läcker mer än rena gräsvallar, men även en vall med mycket baljväxter ger betydligt mindre kväveläckage än en ettårig gröda.

Flerårig vall kan utnyttja växttillgängligt kväve effektivare än andra jordbruksgrödor. Ett välutvecklat rot-

system och lång växtperiod möjliggör detta. Enligt Jordbruksverkets direktiv ska ökad andel höst- och vinterbevuxen mark bidra till minskat kväveläckage.

En historisk tillbakablick på vallodlingen visar att vallandelen i svenskt jordbruk var som störst under 1940-talet. I en beräkning av kväveutlakning har man vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) visat att kväve-

läckaget var som minst just då vallandelen var som störst. Från 1930-talet fram till 1970-talet ökade växtnäringsförlusterna från spannmål medan de var oförändrade från vall. I vår tid har kväveläckaget under perioden 1985 till 1995 minskat med ca 25 % enligt Naturvårdsverket. Samtidigt ökade vallarealen med närmare 300 000 ha, vilket är den största ökningen någonsin under en tioårsperiod. Den omfattande vallodlingen berodde bl.a. på olika stöd och omställningsprogram inom jordbruket. Efter 1995 har vallarealen åter minskat.

Höjer mullhalten

En av de mest kända fördelarna med att odla fleråriga vallar är att de sakta men säkert ökar mullhalten på åkern där de odlas. Markens mullhalt är en av de viktigaste indikatorerna på bördighet hos en åkerjord. På många gårdar har varken vall odlats eller stallgödsel tillförts på flera decennier. På dessa marker finns det stor risk för att såväl mullhalt som bördighet sjunker.

Förbättrar markstrukturen och har stort värde för växtföljden

Fram till 1950-talet fanns det djur på i stort sett alla gårdar. Det innebar att det också odlades vall på de flesta gårdar. Sedan dess har många lantbrukare upphört med djur och därmed försvann också vallen ur växtföljden. I dag har man efter flera decenniers spannmåls- och oljeväxtodling problem med markpackning och dålig struktur på många jordar. Avsaknad av fleråriga vallar i växtföljden är en viktig orsak till detta. En del arter som ingår i vallen har rötter som kan gå djupt ner i alven, vilken på sikt luckras upp.

Vallen har ett mycket stort förfruktsvärde. Den ökar avkastningen i efterföljande grödor jämfört med en växtföljd med enbart ettåriga grödor.

Minskar erosionen av fosfor

Fosfor utlakas inte från åkern som kväve utan är bundet till markens partiklar. Fosfor förloras därför från åkern när matjorden eroderar t.ex. vid snösmältning eller häftiga regn. Ett av de mest effektiva sätten att hindra erosion är att ha marken bevuxen med en grässvål. Då är inte jorden bar och den kan inte rinna iväg på fält som lutar.

Liten belastning på miljön

Till skillnad från spannmålsodling där jorden årligen bearbetas, behöver vallen endast bearbetas vid anläggning och vallbrott, vilket i regel sker vartannat till vart fjärde år. Detta är energibesparande. Vallen konkurrerar bra med ogräs och de flesta vallar odlas helt utan användning av kemiska ogräsmedel. Vid bete och vallskörd missgynnas de flesta ogräs.

Genom att odla vallar med baljväxter kan man få in nytt kväve i systemet tack vare biologisk kvävefixering och därigenom minskar behovet av handelsgödsel. Övriga växtnäringsämnen recirkuleras både vid betesdrift och omslättervallen gödslas med stallgödsel. En flerårig vall med djupt rotsystem kan omfördela växtnäringen från djupa lager upp till matjorden.

Främjar mångfalden

För att bevara och förstärka odlingslandskapets mångfald behövs bonden och de betande djuren. Det tar Svenska Naturskyddsföreningen fasta på i den pågående kampanjen ”Stoppa enfalden! Rädda mångfalden!” I dag är det inte bara rariteter i florin och faunan som försvinner, utan även välkända arter som stare och gullviva börjar bli ovanliga.

Förutsättningen för att kunna hålla djur och beta naturbetesmarkerna under den 3–6 månader långa betes-säsongen är att vinterfoder kan produceras och skördas vid vallodling på åker.

Utnyttjar vårt gräsklimat

Det svenska klimatet med relativt svala somrar och stor nederbörd i stora delar av landet lämpar sig väl för vallproduktion. Vall kan odlas på alla jordarter och det är en gröda som växer bra även i de norra delarna av landet. Inhemsk produktion av vallfoder med bra kvalitet minskar importbehovet av t.ex. soja.

Vallfodret omvandlas av idisslarna till mjölk och kött med högvärdigt animaliskt protein. På våra nordliga breddgrader är det ett mycket bra tillvaratagande av naturresursen åker. Endast någon generation tillbaka var det förutsättningen för överlevnad.

Stallgödsel i kretslopp

Större delen av vallfodrets innehåll av fosfor och kalium återfinns i stallgödseln. Genom att sprida gödseln till vallen kan man få en effektiv näringstillförsel och cirkulering i ett fungerande kretslopp. Vallen ger möjlighet att sprida gödsel i växande gröda, vilket minskar risken för växtnäringsförluster.

På minussidan finns risken för ammoniakavgång vid spridning av flytgödsel och urin till vall. Kvävet i stallgödseln finns både i organisk form och som ammoniumkväve. Det organiska kvävet blir upptagbart på sikt och förbättrar därmed markens kvävelevererande förmåga. Ammoniumkvävet är direkt upptagbart för växterna, men avgår också

mycket lätt till atmosfären. Optimal väderlek vid spridning är mulet väder med efterföljande regn. Genom att använda och utveckla tekniken med släp-slangsspridare och myllningsaggregat kan ammoniakavgången ytterligare reduceras.

Viktigt att anpassa vallbrottet

Det ur miljösynpunkt mest kritiska momentet i vallodling är då vallen bryts. Därför är det viktigt att satsa på långliggande vallar i god produktion.

När vallen ska plöjas upp är valet av tidpunkt viktigt för att minska risken för kväveläckage. Sen höstplöjning eller vårplöjning på därför lämpade jordartycks vara de alternativ som ger minst läckage av kväve enligt studier vid SLU.

Mängden återstående grönmassa vid vallbrottet har stor betydelse för hur stor utlakningen blir. Att skörda vallen innan vallbrottet är en effektiv metod att minska läckaget.

Flera andra faktorer såsom vallens sammansättning, förhållandet mellan klöver och gräs samt växtmaterialens ålder har också betydelse för växtnäringens frigörelse.

Förvalta åkermarken väl!

En av grundorsakerna till misshushållning med växtnäring är den obalans som råder mellan växtodling och djurhållning enligt en rapport från Centrum för uthålligt lantbruk, SLU. Genom att stödja vallodling främjas också djurhållning.

- I slättbygderna får vallen idag ge vika för mer lönsamma grödor. Med dagens stödsystem för olika grödor minimeras vallarealen på många gårdar och andelen vallfoder i foderstaten hamnar därigenom på minsta möjliga nivå. Det finns utrymme att väsentligt öka andelen vall i växtodlingen.
- I skogsbygderna är det risk för att vallodlingen nu minskar alltmer och att åkermark läggs igen. Åkermarken är en värdefull resurs där arealer inte bör tas ur produktion utan i stället förvaltas väl. Vallodling och djurhållning är också en förutsättning för ett aktivt brukande och för en ”levande landsbygd” i stora delar av landet. När Näringslivets Undersökningsinstitut nyligen frågade ett stort antal personer i hela landet vilket som är det viktigaste skälet till att slå vakt om det svenska jordbruket svarade 82 % ”bevara åkrar, gårdar och djur”. Ett annat viktigt skäl enligt enkäten är att hindra avfolkning på landsbygden.

Det är av nationellt intresse att vallarealen har stor omfattning och att man tar tillvara alla de miljöfördelar som vallen erbjuder.

Svenska Vallföreningen

Svenska Vallföreningen är en kunskapsförening inom områdena vall, grovfoder och bete. Det finns ca 1 200 medlemmar över hela Sverige. Lantbrukare, rådgivare, forskare och alla andra intresserade av ämnesområdet är välkomna som medlemmar i Svenska Vallföreningen.

Medlemskap

Årsavgiften är 220 kronor. I avgiften ingår årsavgiften till lokalföreningen på 60 kronor. Sätt in pengarna på

Svenska Vallföreningens postgiro 72 27 23-4 eller på bankgiro 108-9705 (**glöm inte att fylla i namn och adress!**)

Information

För mer information, kontakta kassör Jan Jansson, tel. 0325-402 55, (hs@hs-ps.hush.se), Hushållningssällskapet, Box 5007, 514 05 Långhem, <http://hem2.passagen.se/svevall/>